

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Ismatov Farmon To'ymurod o'g'li

Toshkent farmatsevtika instituti, Sanoat farmatsiyasi fakulteti, Sanoat farmatsiyasi yo'nalishi talabasi

O'T PUFAGI KASALLIKLARI VA ULARDA MAKKAJO'XORI O'SIMLIGINING AHAMIYATI

Annotatsiya

Ushbu maqola orqali respublikamizda keng tarqalgan o't pufagi kasalliklarining ko'rinishlari va bu kasalliklarda makkajo'xori stigmasini foydali jihatlari to'risida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: o't pufagi kasalliklari, xoletsistit, dorivor o'simliklar, makkajo'xori stigmasi

Bugungi kunda nafaqat dunyoda balki respublikamiz aholisi o'rtasida o't pufagi kasalliklari juda keng tarqalgan. Ular orasida safro diskinezi va xoletsistit bor, ularning barchasi ko'pincha surunkali pankreatit bilan kechadi. Xoletsistit-o't pufagini yallig'lanishi hisoblanib, uning ikki xil ko'rinishi mavjud. O'tkir xoletsistit-yallig'lanish jarayonining boshlanishi va surunkali xoletsistit-o'z vaqtida davolanmagan yallig'lanish keyinchalik umr davomida surunkali, ya'ni vaqti-vaqti bilan qaytalab turuvchi yallig'lanishga o'tadi. Shuningdek, surunkali xoletsistit kasalligi toshli va toshsiz xoletsistitlarga ajratiladi. Asosan xoletsistit 50 yoshdan oshgan ayollarda ko'proq uchraydi. Bu dard bilan erkaklar ayollarga nisbatan kam kasallanishadi. Bolalarda esa kam uchraydi. Kasallikni davolash muddati xolestin turiga bog'liq bo'adi. Masalan yuqorida aytilgan toshsiz xoletsistit parxezga qat'iy rioya qilish, infeksiyaga qarshi dori vositalarini ichish, o't suyuqligining dimlanishini bartaraf etish bilan tezda davolash mumkin. Toshli xoletsistit esa ko'p hollarda jarrohlik yo'li bilan davolandi. Patologiyaning belgilari har doim ham aniq emas: ishtahaning pasayishi, ertalab engil ko'ngil aynishi, o'ng hipokondriyumda og'riq va terining qichishi bo'lishi mumkin. Biroq, tibbiy ma'lumotga ega bo'lmagan odam har doim ham sog'lig'ining bu belgilarini safro turg'unligi bilan mustaqil ravishda bog'lashi mumkin emas. Kasallikni tashxislash va

davolashda biroz kechikish ham xavfli bo'lishi va toshlarning shakllanishiga olib kelishi mumkin. Buning oldini olish uchun xoleretik preparatlarni qabul qilish kerak.

Jigardan safro o't pufagiga kiradi, u yerda ortiqcha suvdan qutulish orqali kerakli konsentratsiyaga yetadi. O't pufagidan yog'li ovqatlar odamning oshqozoniga kirgan vaqtda chiqadi. Organ qisqarishni boshlaydi va safro o't yo'llari orqali o'n ikki barmoqli ichakka kiradi. U chiqadigan teshik oshqozon osti bezi o'zining fermentativ sirini o'n ikki barmoqli ichakka chiqaradigan teshikka yaqin joyda joylashgan.

Safro yog'larni emulsiyaga suyultiradi, bu fermentativ aralashmaning "ishini" osonlashtiradi. Fermentlar uchun bunday fraktsiyani eritish ancha oson bo'ladi. Safro oshqozon osti bezi fermentlarining ishlashi uchun normal sharoitlarni ta'minlaydi. Aks holda, ular oziq-ovqatni asosiy oziq moddalarga to'liq eritib bo'lmaydi.

Safro ichaklarning qisqarishiga olib keladi. Safro yog'da eriydigan A, D, E va K vitaminlarini o'zlashtirishga imkon beradi. Safro patogen mikroorganizmlarning qonga kirishiga to'sqinlik qiladi. Bu shunchaki ularni ichak devorlariga biriktirishga imkon bermaydi va ular oziq-ovqat bilan bir xil tarzda so'rilish qobiliyatiga ega emas. Safro xolesterin, bilirubin va ba'zi gormonlarni tanadan olib tashlashga yordam beradi. Ular jigar orqali o'tadi va najas bilan birga safro orqali chiqariladi. Shuning uchun, safroning foydalari haqida hech qanday shubha yo'q. Biroq, uning barcha funksiyalarini to'liq bajarishi uchun uning etarli darajada shakllanishi va o'n ikki barmoqli ichakka kirishi uchun shart-sharoitlarni ta'minlash kerak. O't pufagi jigar ishlab chiqargan o't suyuqligi uchun rezervuar hisoblanib, u ovqatlanish vaqtida o't suyuqligini 12 barmoqli ichakka haydab berish vazifasini bajaradi.

Mazkur maqolada biz ushbu kasalliklarga shifo bo'luvchi mahalliy xomashyo hisoblanuvchi makkajo'xori stigmasini misol qila olamiz: makkajo'xori sochlari bu shifobaxsh xususiyatlarga ega bo'lib, dorivor yig'ma tayyorlash uchun uning yangi va quritilgan sochlardan foydalaniladi. Quritilgan makkajo'xori sochlarini tayyor dorivor yig'masi deyarli har qanday dorixonada sotib olish mumkin. Uzoqroq saqlash uchun tolalarni mustaqil ravishda quritish uchun ularni bir necha kun quyoshli joyda saqlash kerak. To'g'ridan-to'g'ri quyosh nurlari ta'sirida mahsulot namlikni yo'qotadi. Makkajo'xori stigmasining dorivor xususiyatlari va kontrendikatsiyalari mavjud bo'lib, bu tabiiy mahsulot butun inson tanasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va qon shakarini kamaytiradi. Makkajo'xori sochlarining bu xususiyati tanadagi glyukoza yetishmovchiligi bilan organizmga nojo'ya ta'sir ko'rsatishi mumkin. Makkajo'xori stigmani tarkibida uglevodlar va oqsillar, efir moylari, organik kislotalar, makro- va mikroelementlar B, E, P kabi biofaol moddalar mavjud.

Makkajo'xori sochlari uchta asosiy ta'sirga ega: xoleretik, diuretik va gemostatik. Ba'zi hollarda ular vazn yo'qotish yoki tinchlantirish uchun ishlatiladi. Stigmalar ovqat hazm qilish tizimining kasalliklari, shuningdek prostatit, glaukoma, ateroskleroz, xoletsistit kasalliklarida tavsiya etiladi. Ushbu mahsulot yuqorida keltirilgan kasalliklarni davolashda yaxshi natijalar beradi. Makkajo'xori sochlari semirib ketishda yog'larning tez parchalanishiga yordam beradi va metabolik jarayonlarni tezlashtiradi. Ushbu xususiyatlar tufayli stigma ishlatadigan kishi vazn yo'qotadi. Makkajo'xori sochlari tanani nafaqat toksinlardan tozalashga qodir.

Makkajo'xori stigmasi juda foydali mahsulotdir. Ularning yordamida xalq tabobatida ko'plab shifobaxsh damlamalar va choylar tayyorlanadi. Bundan tashqari uning tarkibidagi fenol karboksil kislotalari, flavonoidlar, rutin va glikozidlar makkajo'xori barglarida topilgan, yog' va efir moylari, pantotenik va askorbin kislotalar, steroidlar, saponinlar, glikozidlar va boshqa moddalar topilgan. Bular o'z navbatida makkajo'xori stigmasi oshqozon-ichak trakti ishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va konstipatsiyani bartaraf etadi. Yog' kraxmallari mushak tolalari shakllanishiga yordam beradi va asab hujayralarini oziqlantiradi. Glutamin kislota xotirani yaxshilaydi, shuningdek, miyada metabolik jarayonlarga foydali ta'sir ko'rsatadi. Makkajo'xori stigmasi inson organzmini zararli moddalardan va toksinlar yig'ishdan tozalaydi hamda xoletsiz xususiyatlari gepatit, xoletsistitni davolashda ishlatiladi. Undan tayyorlangan taomlar semizlik, diabet, allergiya bilan kasallanganlar

uchun tavsiya etiladi. Yangi yoki qaynatilgan makkajo'xori muntazam iste'mol qilinsa yo'g'on ichak saratoni xavfini kamaytiradi. Makkajo'xori o't pufagining funksiyasini rag'batlantiradi, uni toksinlardan tozalashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abu Ali ibn Sino. Tib qonunlari. – Toshkent, Fan, 1982 y.
2. A.Ya.Ibragimov Dorivor va ziravor o'simliklar. – Toshkent, NISIM bosmaxonasi, 2004 y.
3. H.X.Xolmatov, O'A.Ahmedov Farmakognoziya (I-qism). – Toshkent, Fan, 2007 y.
4. Spravochnoye izdaniya Domashniy lechebnik. – Toshkent, Tashpoligrafkombinat, 1997 y.